

เอกลักษณ์ของวัฒนธรรมชาวไทยพวนที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวในชุมชน
อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

The Cultural Uniqueness of Tai Phuan Influencing Local Tourism
at Pak Phi, Nakhonnayok

ปัญญาดา นาดิ

Panyada Nadee

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

Faculty of Liberal Arts, Eastern Asia University

บทคัดย่อ

กระแสการท่องเที่ยวในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยววิถีชุมชน การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ประเทศไทยมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมหลากหลายที่สั่งสมกันมาเรื่อยๆ ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมไทยแท้ดั้งเดิม วัฒนธรรมของชาวกุหลาบพันธุ์ที่เข้ามาอยู่เมืองไทยตั้งแต่อดีต ซึ่งล้วนแต่มีความน่าสนใจและควรสืบสานไว้ โดยเฉพาะวัฒนธรรมของชาวไทยพวน ที่มีการอพยพเข้ามาจากเมืองพวนแขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทั้งนี้ ผู้ศึกษาสนใจศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครนายก เนื่องจากชาวไทยพวนของจังหวัดนครนายกเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง แต่วิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปและกำลังสูญหายแต่ยังคงมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนให้รักษาไว้ซึ่งชาวไทยพวนอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์หลายด้าน เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกาย ภาษา อาหาร ประเพณี โดยที่ชาวไทยพวนจะมีความเชื่อเรื่องผี และนับถือศาสนาพุทธ ทำให้วัดเป็นศูนย์กลาง และเป็นศูนย์รวมของชาวไทยพวน เมื่อมีประเพณี หรือเทศกาลที่สำคัญก็มักทำในวัดที่ทำให้วัดในชุมชนชาวไทยพวนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเรียนรู้วัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตของชาวไทยพวน ประกอบด้วย วัดฝั่งคลองมีการจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่รวบรวมเรื่องราวของชาวไทยพวนไว้ให้เยาวชนหรือผู้คนที่ไปมาศึกษา วัดปทุมวงษาอาศัยมีการสาธิตการทำอาหารของไทยพวน เช่น ข้าวกระยาจก และสาธิตการทอผ้า ที่ชาวไทยพวนนิยมทอผ้าใช้เองในอดีตและมีการพัฒนารูปแบบให้ทันสมัยและเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดนครนายก คือ ดอกสุพรรณิการ์ วัดเกาะหวาย สาธิตการทำอาหารของชาวไทยพวน นอกจากนี้ยังสามารถเข้าไปสักการะพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด

คำสำคัญ: เอกลักษณ์, ชาชาวไทยพวน, วัฒนธรรม

Abstract

The popularity of tourism is increasingly greater and the community participation in tourism activities as well as learning cultural concepts has played as important roles nowadays. Thailand is one of the significant sites where multi-cultural resources have been developed. The exquisite culture which has been developed by both Thai people and ethnic groups is worth preserving especially Thai Phuan culture. The researcher has been interested in studying and conducting the study in the area of Nakhonnayok province. The Thai Phuan people living in Nakhonnayok

province have been considered firm community, yet the folkways have been changed and abandoned; consequently, government agencies and state enterprises have encountered and maintained such a weakened community. The Thai Phun people in Pak Plee, Nakornnayok province, have prime identity in many aspects, such as, ways of life, costumes, language, food custom and traditions. The Thai Phun people originally have spiritual beliefs and they are Buddhist; as a result, temples are their dominant center. When traditional activities are held in the communities, the temples have been tourism attractions where tourists can access to learn their custom and their ways of life. For instance, Wat Fang Klong provides folks museums in which the Thai Phuan history was collected for studying. Wat Phatum Wongsawat is the site in which Thai Phuan cuisine and weaving are demonstrated. The Thai Phun people have been famous for magnificent weaving. Supannikar flower pattern is woven as the symbol of Nakornnayok province. The last temple is Wat Koh Wai where people can worship sacred Buddha images.

Keywords: uniqueness, Tai Puan, cultura

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงสังคมในปัจจุบันมีความตระหนักถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม เทศกาลรวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านมากขึ้นทั้งนี้ปัจจุบันกระแสการตื่นตัวต่อวัฒนธรรมประกอบกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของในแต่ละพื้นที่เป็นจุดกำเนิดของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังจะเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้กลายเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในต่างประเทศโดยเฉพาะในยุโรปอีกทั้งประเทศอื่น ๆ ได้พยายามที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศของตนเอง นอกจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศและนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจทั้งระดับประเทศและระดับภูมิภาคแล้วการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปสำหรับประเทศไทยแล้วการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่สร้างรายได้และการจ้างงานให้กับประเทศไทยเป็นอย่างมากอย่างไรก็ดีท่ามกลางการแข่งขันของตลาดท่องเที่ยวที่สูงขึ้นกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงได้รับความสนใจเพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากแหล่งท่องเที่ยว และมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และได้มีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมสืบเนื่องมาเป็นเวลานาน ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีมรดกทางวัฒนธรรมหลากหลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยการสั่งสมมาจาก

สู่รุ่นและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ยังคงยึดถือกันมาในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นความคิดความเชื่อการแต่งกายภาษาข้าวของเครื่องใช้บางสิ่งได้ถ่ายทอดออกมาเป็นลักษณะของภูมิปัญญา (สายันต์ไพรัชญจักร, 2550) ให้ความเห็นว่าเป็นว่า ภูมิปัญญานี้เป็นระบบวัฒนธรรมและเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมเนื่องจากภูมิปัญญา หมายถึง ระบบความรู้ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม หรือทักษะในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ทั้งในระดับปัจเจกกับปัจเจก ระดับกลุ่มกับกลุ่มระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติกายภาพ และระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติให้อยู่ในสภาวะสมดุลเป็นปกติอยู่เสมอ นอกจากมีวัฒนธรรมที่เป็นมรดกของตนเองแล้วยังมีความหลากหลายของวัฒนธรรม และชาติพันธุ์ ที่มาอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เช่น ชาวไทยพวน หรือลาวพวน เมื่อเข้ามาอยู่ก็มีการสืบทอดวัฒนธรรมของตนเองและสืบทอดต่อกันมารุ่นต่อรุ่น ชาวไทยพวน คือ กลุ่มคนที่สืบเชื้อสายมาจากคนพวนที่บรรพชนได้อพยพมาจากเมืองพวนแขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเมืองพวนอยู่ทางตะวันออกของหลวงพระบางทิศเหนือของเวียงจันทน์ติดกับประเทศเวียดนามเมืองพวนเป็นเมืองโบราณเก่าแก่สร้างขึ้นโดยเจ็ดเจือง ซึ่งเป็นโอรสองค์ที่ 7 ไปสร้างเมืองต่าง ๆ ขุนลอ โอรสองค์โตไปสร้างชาวหรือหลวงพระบาง ส่วนคนสุดท้ายคือขุนเจ็ดเจือง ได้ไปสร้างเมืองพวน หรือเชียงขวางปัจจุบัน ด้วยเหตุการณ์

ความไม่สงบของบ้านเมืองและอีกหลายปัจจัยที่ทำให้คนพวนทั้งถูกกวาดต้อนและอพยพเข้ามาอาศัยบนแผ่นดินไทยหลายระลอก ตั้งแต่ยุคต้นรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ไทยทรงกำหนดพื้นที่ให้ลาวพวนตั้งถิ่นฐานตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศเท่าที่สำรวจพบในปัจจุบันและเป็นสมาชิกของชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทยจำนวน 20 จังหวัด ได้แก่ น่าน แพร่ สุโขทัย อุตรดิตถ์ เชียงราย สิงห์บุรี ลพบุรี สระบุรี ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา นครนายก อุดรธานี หนองคาย เพชรบุรี อุบลราชธานี พิจิตร สุพรรณบุรี เลย เพชรบูรณ์ และนครสวรรค์ (ยุพิน เข็มมุกต์, 2556)

การอพยพของพวกพวนหรือลาวพวนมีการอพยพเข้ามาหลายครั้งด้วยกัน ตามหลักฐานที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้อธิบายไว้ว่า ครั้งที่ 1 ปลายสมัยกรุงธนบุรี พ.ศ. 2322 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกได้ยกทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์และหัวเมืองทั้งหลายกวาดต้อนชาวเวียงจันทน์ หลวงพระบาง ซึ่งอาจเลยไปถึงเมืองเชียงขวางด้วย การกวาดต้อนผู้คนเข้ามาสู่ประเทศสยามหรือประเทศไทยจึงมีการนำชาวลาวพวนลงมาด้วย นอกจากนี้ชาวพวนที่อาศัยอยู่ใกล้กับบริเวณเวียงจันทน์ก็มีการกวาดต้อน ในครั้งนี้ได้ให้ผู้อพยพทั้งหมดตั้งภูมิลำเนาในบริเวณหัวเมืองชั้นใน คือ สระบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา ครั้งที่ 2 เหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ ใน พ.ศ. 2371-2372 ซึ่งกรมพระราชวังบวรมหาดิศัยพลเสด็จฯ ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นแม่ทัพใหญ่ มีเจ้าพระยาราชสุภาวดีคุมกองกำลังสำคัญเข้าตีเมืองเวียงจันทน์ และเผาทำลายเมืองเวียงจันทน์จนสิ้นซาก พร้อมทั้งกวาดต้อนครัวลาวลงมาเป็นจำนวนมาก ครั้งที่ 3 เกิดศึกพวกล้อ เป็นยุคสมัยที่ฝรั่งเศสเข้าครอบครองอินโดจีน ฝ่ายไทยคาดคะเนแล้วว่าฝรั่งเศสจะต้องเข้ายึดครองอินโดจีนทั้งหมด จึงทำการกวาดต้อนผู้คนในแคว้นสิบสองจุไทย หัวพันทั้งห้าทั้งหก ซึ่งมีคนหลายชาติพันธุ์รวมถึงพวกพวนด้วยการอพยพลงมาครั้งนี้ประชากรส่วนใหญ่เป็นพวกพวน จึงได้มีการจัดตั้งมณฑลลาวพวน และเรียกชาวพวนว่า ชาวไทยพวน (ลาวพวน) (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, 2556)

เนื้อหา

อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ได้รับการจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2436 เดิมชื่อ “อำเภอบุ่งไร่” ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2448 เปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอหนองโพธิ์” และในปีเดียวกันได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านท่าแดง ตำบลปากพลี และเปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอเขาใหญ่” เพราะท้องที่ของอำเภอได้ครอบคลุมถึงบริเวณเขาใหญ่ ในปีพ.ศ. 2452 เปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอปากพลี” ในปัจจุบัน คำว่า “ปากพลี” นั้น ว่ากันว่าสมัยโบราณชาวบ้านส่วนใหญ่สัญจรโดยทางเรือ ในฤดูน้ำหลากจะไหลแรงและหมุนวน ทำให้ผู้ที่สัญจรได้รับอันตรายบางคนถึงกับเสียชีวิต ดังนั้นชาวบ้านจึงร่วมกันสร้างศาลขึ้นเพื่อ “พิธีกรรม” ซึ่งเป็นการทำบุญเช่นสรวงเทวดาจึงเรียกชื่อคลองนั้นว่า “คลองปากพลี” และคำว่า “อำเภอปากพลี” จึงเป็นชื่อทางราชการ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา อำเภอปากพลีแบ่งออกเป็น 7 ตำบล ได้แก่ ตำบลเกาะหวาย ตำบลท่าเรือ ตำบลหนองแสง ตำบลเกาะโพธิ์ ตำบลโคกกรวด และตำบลนาหินลาด การอพยพเข้ามาของคนไทยพวนในอำเภอปากพลีมี 2 ข้อสันนิษฐาน ประการแรกใน พ.ศ. 2322 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดฯ ให้สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกไปปราบกบฏที่เวียงจันทน์มีชัยชนะจึงได้กวาดต้อนผู้คนจำนวนมาก ซึ่งรวมถึงชาวลาวและชาวพวนจากเมืองซำเหนือ ในจังหวัดนครนายก มีไทยพวนพวกหนึ่งซึ่งมีถิ่นเดิมที่บ้านไค้ง บ้านเมียง บ้านหนองวัว บ้านนาคา เห็นว่าบริเวณลุ่มน้ำของคลองท่าแดงในปัจจุบัน เหมาะแก่การตั้งหลักแหล่งทำมาหากิน จึงรวมตัวกันแล้วตั้งชื่อบ้านว่า “บ้านท่าแดง” ในคราวที่อพยพมาครั้งนั้นมีพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อหลวงพ่อดาระ ซึ่งเป็นที่นับถือของชาวไทยพวน เป็นผู้นำขบวนอพยพและได้อัญเชิญพระศรีอารียะซึ่งหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์มาด้วยชาวไทยพวนจึงได้ช่วยกันสร้างวัดและตั้งชื่อตามหมู่บ้านว่า “วัดท่าแดง” ประการที่สอง สืบค้นจากหลักฐานของกองวิชาประวัติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (จ.ป.ร.) กล่าวว่ามีการอพยพ 2 ระยะระยะที่หนึ่ง ในสมัยธนบุรี พ.ศ. 2322 กวาดต้อนเอาลาวเวียงและลาวหัวเมืองปากโขงตะวันออกมาไว้ที่นครนายกรวมทั้งสระบุรี ลพบุรี ฉะเชิงเทรา ราชบุรี จันทบุรี ส่วนระยะที่สองเกิดขึ้นหลังกบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาธรรมาเป็นแม่ทัพยกทัพไปจับไล่กองทัพลาวที่เข้ามาตั้งที่

เขตเมืองพานหัวพันทั้งห้าทั้งหกเพื่อจัดการกับญวนและ
เขตใกล้เคียงลงมาไว้ที่บ้านหมี่ บ้านสนามแจง ลพบุรี
บ้านทพลื้อ วังหลุม พังโพธิ์ ตะพานหิน จังหวัดพิจิตร
ทั้งนี้จจะรวมถึงเขตนครนายกด้วย โดยพบหลักฐานว่า
“บัญชีเรื่องจำนวนครัวซึ่งมาแต่หลวงพระบาง จ.ศ.1192”
(พ.ศ.2373) แสดงว่ามีครัวลาวรวมทั้งพระสงฆ์ สามเณร
อพยพมาจากหลวงพระบางมาอยู่ที่นครนายกด้วย (คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, 2556)

วิถีชีวิตและความเชื่อของชาวไทยพวน

ชาวไทยพวนนิยมตั้งถิ่นฐานและสร้างบ้านเรือน
อยู่บริเวณใกล้ ๆ ริมแม่น้ำจากสะดวกต่อการเดินทาง
ทางน้ำและใช้ในการอุปโภคบริโภค ส่วนใหญ่มีความ
เป็นอยู่ง่าย ๆ มีความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นคนรักสงบ
ซื่อสัตย์ ยึดมั่นในศาสนา และปฏิบัติในขนบธรรมเนียม
ประเพณีอย่างเคร่งครัดมักนิยมรวมตัวกันเป็นสมาคม
ชาวไทยพวนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ภาษา และประเพณี
ที่ถือว่ามีเอกลักษณ์เฉพาะที่น่าสนใจ โดยชาวไทยพวน
ส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ การทำไร่ ทำสวนบ้างเล็กน้อย
แต่ปัจจุบันเริ่มมีการค้าขาย และลูกหลานก็เริ่มเข้าทำงาน
รับราชการมากขึ้น เช่น รับราชการครู ตำรวจ ทหาร หมอ
หรือพยาบาล และมักไม่ค่อยอยู่ในท้องท้องถิ่นเนื่องจาก
ต้องไปทำงานต่างถิ่น เช่นในตัวเมืองจังหวัดนครนายก
หรือจังหวัดใกล้เคียงและยังในปัจจุบันจังหวัดใกล้เคียงเช่น
จังหวัดปราจีนบุรี มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากทำให้
ลูกหลานชาวไทยพวนนิยมประกอบอาชีพเป็นพนักงาน
โรงงานอุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้น ในชุมชนก็มีเพียงแต่คนแก่
และเด็กเล็กเท่านั้น ส่วนลักษณะการสร้างบ้านเรือนใน
ปัจจุบันชาวไทยพวนนิยมสร้างบ้านเรือนเป็นแบบสมัยใหม่
คือก่ออิฐ ฉาบจะหาบ้านเรือนไทยพวนแท้ ๆ ไม่ได้เลย
สืบเนื่องจากชาวบ้านที่ลูกหลานไปทำงานต่างถิ่นมีรายได้ที่
แน่นอนและมั่นคงก็จะมักสร้างบ้านที่คงทนถาวรไม่ผุพังง่าย
มีเพียงบริเวณตำบลเกาะหวายที่ยังคงมีเรือนไทยพวนสมัย
โบราณแต่ก็มีการดัดแปลงเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อประกอบอาชีพ
เช่นขายอาหาร แต่ก็ยังเป็นอาหารทั่วไปไม่ใช่อาหารพื้นบ้าน
ของชาวไทยพวน ซึ่งเมื่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่เริ่มถูก
สังคมไทยในปัจจุบันเข้าไปแทรกก็ทำให้วิถีชีวิตความเป็น
อยู่ชาวไทยพวนเปลี่ยนแปลงไป ประเพณีดั้งเดิมก็ทำบ้าง
ไม่ทำบ้าง ภาษาไทยพวนก็ไม่นิยมพูดกัน จนปัจจุบัน

มีเพียงไม่กี่คน พ่อแม่ไม่พูดลูกหลานต่างก็พูดและฟัง
ไม่เป็น หลาย ๆ หน่วยงาน เช่น กระทรวงวัฒนธรรม
ผู้นำชุมชน จังหวัดนครนายก หรือแม้แต่การท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทย ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของวิถีชีวิต
ดั้งเดิมที่มีเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์เฉพาะที่สามารถ
สืบทอดให้คงอยู่และยังสามารถเป็นจุดขายในการท่องเที่ยว
เพื่อสร้างรายได้ให้คนในชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชน
ที่เข้มแข็ง หลายหน่วยงานต่าง ๆ พยายามดึงจุดเด่นของ
ชาวไทยพวนที่เป็นเอกลักษณ์มาซึ่งมีความน่าสนใจและ
น่าศึกษาเรียนรู้ โดยชาวบ้านได้ให้ความร่วมมือในการ
ถ่ายทอดภูมิปัญญา ทั้งถ่ายทอดแบบไม่เป็นลายลักษณ์
อักษรได้แก่การบอกเล่าให้ฟังต่อ ๆ กันมาผ่านการส่งสอน
การเรียนหนังสือและการถ่ายทอดโดยพิธีกรรมทางศาสนา
เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยพวนมีหลากหลาย
ประเภท ประกอบด้วยเรื่องความเชื่อ ชาวไทยพวนมีความ
เชื่อในเรื่องผีเรือน ผีประจำหมู่บ้านจะเรียกว่า ศาลเจ้าปู่บ้าน
หรือบางทีเรียกว่า ศาลปู่ตา มีความเชื่อว่า ปู่บ้านจะเป็นผู้
ดูแลรักษาลูกบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุขปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ
โดยชาวบ้านจะสร้างศาลปู่ตาไว้ทางด้านทิศตะวันออก หรือ
ทิศเหนือของหมู่บ้าน เวลาเดินทางมักจะมีการไปขอให้
ปู่บ้านช่วยคุ้มครองและในทุก ๆ ปีจะมีการเลี้ยงผีปู่ตา
ในเดือน 3 และ เดือน 6 ของทุกปี มีผู้ทำพิธีซึ่งเรียกว่า
เจ้า ส่วนผู้ประกอบพิธีชาย คือ หมอพร ส่วนการนับถือ
ศาสนา ชาวไทยพวนนับถือศาสนาพุทธ โดยมีความศรัทธา
อย่างแรงกล้าซึ่งสังเกตได้จากประเพณี พิธีการ และงานบุญ
ต่าง ๆ ของชาวไทยพวน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับ วัด พระสงฆ์
อยู่เสมอจะเห็นได้จากบริเวณที่ชาวไทยพวนอาศัยอยู่จะมีวัด
เป็นศูนย์กลางเพื่อใช้เป็นที่ทำกิจกรรมทางศาสนาและ
พิธีกรรมต่าง ๆ

ประเพณีสำคัญของชาวไทยพวน

ประเพณีของชาวไทยพวนที่ยึดถือและปฏิบัติ
สืบทอดกันมายาวนาน ดังนี้

ฮีต 12 คอง 14 เป็นการปฏิบัติตามประเพณี 12
เดือน ฮีต 12 หมายถึง จารฮีต 12 ประการ หรือประเพณี
สิ่งที่ยึดมั่นนับถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นแบบแผน
ขนบธรรมเนียมซึ่งเป็นเทศกาลงานบุญที่เกี่ยวข้องกับ
การเกษตรกรรมเช่นเดียวกับประเพณี 12 เดือนในภาคกลาง

ฮีต 12 ของชาวไทยพวนในตำบลเกาะหวายที่ยังปฏิบัติสืบต่อกันมาจวบจนปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่เดือนอ้าย เป็นเดือนที่ข้าวในนาสุก เริ่มเก็บเกี่ยว เหมาะแก่การทำ ข้าวหลาม ชาวบ้านจึงร่วมกันจัดงานบุญเพื่อนำอาหาร ไปถวายพระในวันธรรมสวนะ เรียกงานบุญนี้ว่า “ทาน ข้าวหลาม” เดือนยี่เป็นเดือนที่ชาวนาเก็บเกี่ยวและขนข้าว มาไว้ที่ลานข้าว จึงมีประเพณีสู่ขวัญ หรือเรียกขวัญข้าว ให้มาอยู่ที่ลานกับข้าวด้วย เรียกบุญนี้ว่า “สู่ขวัญข้าว” เดือนสาม เป็นประเพณี “กำฟ้า” เป็นประเพณีหยุดงาน การใช้สัตว์พาหนะทุกชนิดให้ทุกคนถือศีล เข้าวัด ทำบุญ และประเพณีเลี้ยงตาปู่ พอวันถัดไปก็ทำบุญถวายอาหาร พระ เรียกว่า “ทานข้าวจี” เดือนสี่ ชาวไทยพวนถือว่าเป็นเดือนมงคล งานไร่นาส่งสิ้นจะจัดงาน “กินดอง” หรือ “แตงดอง” ซึ่งคืองานแตงงาน เดือนห้า เป็นปีใหม่ หรือศักราชใหม่ของการนับปีแบบไทย ชาวไทยพวนจะต้องไปสรงน้ำพระและรดน้ำผู้ใหญ่ เรียกว่า “สมาผู้ใหญ่” เดือนหก ทำบุญในวันวิสาขะ และเลี้ยงปู่ตาเดือนเจ็ดชาวบ้าน กำลังไถหว่านดำข้าวจึงไม่มีงานบุญเดือนแปดชาวบ้านกำลังปักดำข้าว จึงมีเพียงงานบุญตามศาสนา คือบุญเข้าพรรษา เดือนเก้า เป็นเดือนที่สิ้นสุดการทำนา นำควายกลับเข้าบ้าน จึงมีพิธี “สู่ขวัญควาย” เดือนสิบงานบุญสลากภัตเดือนสิบเอ็ด เดือนนี้ฝนตกมากมีน้ำเต็มตลิ่ง ชาวบ้านจึงจัดงานแข่งเรือ เรียกว่า “ช่วงเฮือ” เป็นฤดูออกพรรษา งานดักบาตรเทโว บางวัดมีการจัดเทศน์คาถาพันเดือนสิบสอง มีการฉลอง บุญกฐิน และมีบุญพิเศษ คือการเทศน์มหาชาติ ในอดีต มีประเพณีทิ้งคุ้นไฟ เป็นการสะเดาะเคราะห์ นอกจากนี้ ก็มีบุญทาน เรียกว่า “บุญข้าวเม่า”

คอง 14 คำว่า คอง แปลว่า พิทักษ์หรือดำรงไว้ เพราะฉะนั้นคอง 14 จึงหมายถึงสิ่งที่ดำรงไว้ที่ควรประพฤติ 14 อย่าง

จากประเพณีที่ชาวไทยพวนนิยมทำมาในปัจจุบัน ก็มีการเลือนหายไปบ้างตามกาลเวลามีเพียงไม่กี่ประเพณี ที่ยังคงปฏิบัติและก็มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเพื่อร่วมงาน เช่น ประเพณีกำฟ้า ประเพณีสงกรานต์ ประเพณี สารทไทยพวน ประเพณีดักบาตรเทโวโรหณะ และประเพณี เทศน์มหาชาติ ในการจัดประเพณีต่างๆ ก็จะมีการละเล่น เข้าไปประกอบเพื่อความสนุกสนาน เช่น การละเล่นลำพวน

การละเล่นรำโทน การละเล่นนางด้ง และการละเล่น นางสาวก

ภาพ 1 ภาพวาดประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ที่มา. จาก *ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลอง*, โดย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2556, กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.

การแต่งกายของชาวไทยพวน

ผู้ชาย สวมกางเกงขาก๊วยสีดำ หรือผ้าพื้นทอใช้เอง มักจะย้อมสีเองจากน้ำลูกตะโกสีไม่ดำเข้มจนเกินไป สำหรับ คนฐานะดีสำหรับผู้ชายนิยมใส่เสื้อผ่าอกตลอดคอเสื้อ ตั้งชิดกับคอคล้ายคอจีน ติดกระดุม 5 เม็ด ชายเสื้อทั้งชาย และชาวผ้าข้างเหมือนเสื้อกวยเฮงแขนเสื้อยาวถึงข้อมือ ถ้าเป็นแบบแขนสั้นก็จะสั้นเพียงครึ่งแขนไม่มีขลิบ กระเป๋าสีเสื้อจะปะเย็บด้านนอกตัวเสื้อด้านหน้าชายล่าง ของเสื้อ 2 กระเป๋เอาไว้ใส่ของใช้เล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งเหมาะ สำหรับสวมใส่เดินทางและไปทำงานนิยมใช้ผ้าขาวม้า คาดเอว

ผู้หญิง นิยมนุ่งผ้าถุงแบบผ้ามัดหมี่ หรือผ้าฝ้าย โดยท่อนุ่งใช้เอง มีผ้าขาวม้ารัดนม เรียกว่า แห้งตู้หรือบางที่ อยู่บ้านก็สวมเสื้อมะกะแร้ง หรือเสื้อคอกระเช้า

อาหารของชาวไทยพวน

ชาวไทยพวนจะรับประทานอาหารที่ประกอบ มาจากสิ่งของที่หามาได้บริเวณไร่นา แม่น้ำลำคลอง นำมาปรุงโดยใช้ปลา ร้า พริกแห้ง เกลือ กระเทียม หัวหอม หรือข่า ตะไคร้ เป็นหลัก อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของ ชาวไทยพวน คือ ปลาจ่อม แก้ว (น้ำพริก) ห่อหมก

ส่วนอาหารที่นิยมทำในเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ได้แก่ ข้าวปุ้น (ขนมจีน) ข้าวจี ข้าวหลาม ขนมกงแห่น ข้าวโถ่ง ขนมดากระทะ เป็นต้น ซึ่งอาหารเหล่านี้ปัจจุบันก็มีการทำรับประทานในชุมชน และนำมาประกอบการต้อนรับนักท่องเที่ยวซึ่งทำให้อาหารไทยพวนยังคงสืบเนื่องต่อไป

ภาษาของชาวไทยพวน

ภาษาพูด ชาวไทยพวนทั้ง 4 ชุมชน คือ ชุมชนท่าแดง ชุมชนบ้านฝ่งคลอง ชุมชนบ้านเกาะหวาย และชุมชนบ้านใหม่ ส่วนน้อยที่ยังคงใช้ภาษาพวนพูดสื่อสาร ยกเว้นคนสูงอายุ สำหรับคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยนิยมพูด สำหรับภาษาเขียนปัจจุบันยกเลิกใช้ภาษาไทยอย่างเดียวจึงทำให้คนในชุมชนไม่สามารถเขียนได้แต่ยังมี 1 คนที่ยังเขียนได้คือ พันเอกโสภณ เครือเพชร แต่ทั้งนี้ก็ยังคงมีหลายหน่วยงานที่ยังคงร่วมมือกับคนในท้องถิ่นสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนในโรงเรียนเพื่อสืบทอดให้ชนรุ่นหลังต่อไป

สถานที่ท่องเที่ยว

จากประเพณีที่ชาวไทยพวนนิยมทำมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มักจะมีความสำคัญกับวัดเสมอเนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน วัดที่สำคัญ ๆ ของชาวไทยพวนจะประกอบไปด้วย 3 วัด ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเรียนรู้วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวไทยพวน ดังนี้

วัดฝ่งคลองซึ่งเป็นวัดสังกัดมหานิกายและได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนทั้งด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งยังเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝ่งคลอง โดยมีพระครูวิริยานุโยคเจ้าอาวาสวัดฝ่งคลองเป็นผู้ร่วมก่อตั้งโดยใช้งบประมาณของกระทรวงวัฒนธรรม ปี 2555 เพื่อจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ การถ่ายทอด การแสดงผลงาน เป็นการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งภายในประกอบด้วยนิทรรศการหลายส่วนดังนี้

1. จัดนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยจัดแสดงองค์ความรู้เกี่ยวพระราชกรณียกิจในพื้นที่จังหวัดนครนายก

2. จัดนิทรรศการกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยจัดแสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวน

3. จัดนิทรรศการวิถีชีวิตความเป็นอยู่และประวัติศาสตร์ของชุมชน

4. จัดกิจกรรมเผยแพร่และสาธิตองค์ความรู้ทางมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม อาทิ งานผ้าทอ งานอาหาร งานสิ่งประดิษฐ์ งานจักสาน เป็นต้น

5. จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้จากปราชญ์ท้องถิ่นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

6. จัดกิจกรรมลานวัฒนธรรมเพื่อเปิดโอกาสให้เด็ก เยาวชน และประชาชน มีส่วนร่วมในการจัดแสดงและสาธิตผลงาน

7. จัดให้มีการประชุมร่วมกันทางวัฒนธรรม การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม

8. จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และอาหาร

9. จัดให้มีอินเทอร์เน็ตเพื่อใช้ในการสืบค้นข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ซึ่งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยพวนถือเป็นสถานที่ที่น่าสนใจและมีการใช้วัดฝ่งคลองในการจัดกิจกรรมเผยแพร่ประเพณีของชาวไทยพวนอยู่บ่อยครั้งปัจจุบันมีนักเรียน นักศึกษา หน่วยงานต่างๆ ที่เดินทางมาท่องเที่ยวและเรียนรู้ อีกทั้งเมื่อถึงเทศกาลสำคัญๆ ก็จะมีการจัดงานเทศกาลประเพณีเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว เช่น งานบุญข้าวจี เป็นต้น

วัดพุมวงฆาต หรือวัดบ้านใหม่ ศูนย์รวมชาวไทย และไทยพวนที่มากราบไหว้พระสฤงษณ์เจดีย์ ซึ่งประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุพระเกตุกฐาดี และยังเป็นศูนย์ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมชมการสาธิตการทำข้าวกระยาคุก ที่มีในพุทธประวัติว่าเป็นข้าวที่นาง

สุชานำไปถวายพระสิริทศดะที่ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ที่
ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ก่อนจะตรัสรู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า
นอกจากนี้ยังมีการจัดแสดงผ้าพื้นบ้านไทยพวน ซึ่งทุกบ้าน
จะมี “กี่” สำหรับให้ผู้หญิงทอผ้าไว้ใช้เอง ปัจจุบันมีช่างฝีมือ
พื้นบ้านคิดค้นและปรับปรุงลายจนสามารถกำหนดลายผ้า
ลงในสมุดและลอกลายได้ จนนำไปผูกเป็นผ้ามัดหมี่
“ลายดอกสุพรรณิการ” ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัด
นครนายก

วัดเกาะหวาย นักท่องเที่ยวเข้ามาสักการะรอย
พระพุทธรูปจำลองซึ่งมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าชาวบ้าน
เกาะหวายช่วยกันแห่มาจากวัดพระพุทธรูปบาท จังหวัด
สระบุรี โดยนำไปใส่เกวียนแล้วให้คนลากมาจนถึงเกาะหวาย
เมื่อประมาณ 200 กว่าปีมาแล้ว ซึ่งทุกปีจะมีการจัดงาน
สมโภชในช่วงกลางเดือนสี่ และสักการะสถูปหลวงพ่
อพระซึ่งเป็นผู้นำชาวไทยพวนมาจากเมืองเชียงขวาง
กราบพระศรีอริยเมตไตรและพระประธานในโบสถ์
นอกจากนี้ภายในวัดยังมีการสาธิตการทำปลาไร่ปลาตู
หรือปลาไร่สดทอด ปลาตูสมุนไพรไทยพวน สาธิตการทำ
เจียวพวนหรือน้ำพริกปลาร้า อีกด้วย

ภาพ 2 จำลองสภาพความเป็นอยู่ “เฮือนไทยพวน”

ที่มา. จาก ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลอง, โดย
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2556,
กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์
ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.

ภาพ 3 จำลองเครื่องใช้ภายในครัวเรือน

ที่มา. จาก ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลอง, โดย
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2556,
กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์
ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.

ภาพ 4 การแต่งกายของผู้หญิงชาวไทยพวน

ที่มา. จาก ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลอง, โดย
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2556,
กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์
ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.

ภาพ 5 หุ่นขี้ผึ้งพันเอกโสภณ เครือเพชร

ที่มา. จาก ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลอง, โดย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2556, กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.

ภาพ 6 ภาษาเขียนชาวไทยพวน

ที่มา. จาก ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลอง, โดย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2556, กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.

ภาพ 7 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (วัดฝางคลอง)

ที่มา. จาก ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลอง, โดย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2556, กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.

บทสรุป

จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาวไทยพวน อำเภอบางพลี จังหวัดนครนายก พบว่าชาวไทยพวนมีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่มีความหลากหลายและน่าสนใจ เช่น การแต่งกาย ภาษาเทศกาลงานประเพณี ถึงแม้ในอดีตกำลังจะเลือนหายไปเนื่องจากไม่มีคนรุ่นหลังสืบทอด แต่ก็ยังคงมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและปราชญ์ชาวบ้านที่ร่วมมือกันส่งเสริมให้วัฒนธรรมของชาวไทยพวนยังคงอยู่และในปัจจุบันเกิดกระแสการเดินทางท่องเที่ยววิถีชุมชนขึ้น จึงทำให้ชุมชนชาวไทยพวนมีกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนประกอบกับการที่ชาวไทยพวนนับถือพระพุทธศาสนา จึงทำให้วัดเป็นศูนย์กลางเมื่อมีการจัดเทศกาลต่างๆ มักมีการจัดกิจกรรมในพื้นที่วัด ปัจจุบันเส้นทาง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อศึกษา เรียนรู้ ในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของชาวไทยพวนนักท่องเที่ยว และคนในชุมชนมักเดินทางมาท่องเที่ยวในวัดที่สำคัญแหล่งท่องเที่ยวหลักคือ วัดฝางคลอง ที่ภายในมีพิพิธภัณฑ์

พื้นบ้าน (วัดฝั่งคลอง) ที่รวบรวมข้าวของเครื่องใช้การประกอบอาชีพ เือนไทยพวน การแต่งกาย ภาษา และ นิทรรศกาลเฉลิมพระเกียรติ ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชม นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการแสดง แสง สี เสียง อาหารของ ชาวไทยพวน (พาแลง) และการแสดงพื้นบ้าน ไว้รองรับ นักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะอีกด้วย วัดปทุมวงษาवास (วัดบ้านใหม่) มีการสาธิตการทอผ้า ซึ่งชาวไทยพวนนิยม ทอผ้าไว้ใช้เอง ปัจจุบันก็มีการพัฒนาทำลายดอกสุพรรณิการี่ ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดนครนายก สุดท้ายคือวัด เกะหวาย ที่มีการสาธิตการทำอาหารของชาวไทยพวน

คือปลาข้าวปาดู ที่เป็นอาหารหลัก นอกจากกิจกรรม ต่าง ๆ ก็ยังมีสิ่งสักการะที่ศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย จะเห็นได้ว่า เอกลักษณ์ของชาวไทยพวนทำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว ก่อนข้างมาก จึงทำให้วัฒนธรรมคงอยู่ มีการสืบสาน เพื่อรองรับกระแสการเดินทางท่องเที่ยววิถีชุมชน และ ยังทำให้ท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของวิถีตนเอง ว่าควรอนุรักษ์ไว้ไม่ใช่เพียงแค่การท่องเที่ยวเท่านั้นแต่ เพื่อรักษาความเป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของกลุ่ม ชาติพันธุ์ตนเองด้วย

References

- Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University. (2013). *Wat Fung Klong cultural museum*. Bangkok: The War Veterans Organization of Thailand Under Royal Patronage of His Majesty the King. (in Thai)
- Khemmuk, Y. (2013). *Thai Phuan language*. Chiang Mai: Chiang Mai Rajabhat University. (in Thai)
- Praichanjit, S. (2004). *Community force for archeology and museum management: Paradigm and method from Nan case study*. Bangkok: Thummasat Universtiy. (in Thai)

